

MARIA CHRISTINA KERK

Protestantse Gemeente

DEN DOLDER

Een stukje geschiedenis

De naam Den Dolder moge dan al heel oud zijn, het huidige Den Dolder heeft zijn ontstaan te danken aan de vestiging van de zeepfabriek "De Duijf" van Chr.Pleines in 1902. In de oude fabrieksgebouwen is nu de Remia fabriek gevestigd. Pleines liet niet alleen een fabriek bouwen aan de toenmalige halteplaats van de trein, maar ook huizen voor personeel en een school. Ook werd een begraafplaats aangelegd aan de Pleineslaan. Na de tweede wereldoorlog werd Den Dolder sterk uitgebreid.

Gemeente-vorming en kerkbouw

Aanvankelijk moesten de inwoners van Den Dolder zich voor kerkdiensten veelal lopend begeven naar Huis ter Heide (hervormd), Zeist (gereformeerd) of Soesterberg (R.K.). Pleines, die beloofd had voor alles zorg te dragen, stelde zaalruimte in zijn fabriek ter beschikking, waarin hervormde en gereformeerde diensten afwisselend konden worden gehouden. In die tijd ressorteerden de hervormden onder Huis ter Heide en de gereformeerden onder Zeist. De laatste lukte het het eerst, zelfstandig te worden en wel op 13 maart 1933, nadat op 1 augustus 1929 de kerk aan de Hertenaan in gebruik was genomen.

In 1923 werd ten behoeve van het hervormde kerkewerk de Hervormde Wijkcommissie voor Den Dolder opgericht. Vanaf die tijd groeide men langzaam toe naar een zelfstandige gemeente. Voor de tweede wereldoorlog bestonden reeds bouwplannen, maar pas in 1952 kon begonnen worden met de bouw naar een ontwerp van architect C.W.Schaling, dat landelijk belangstelling trok. Het kerkgebouw, dat met toestemming van Koningin Juliana de naam van haar jongste dochter kreeg, werd in het najaar van 1953 in gebruik genomen.

Het orgel werd gebouwd door Vierdag in Enschedé. Als adviseur trad op de organist van de Joriskerk in Amersfoort, de heer Hülsmann. Op 18 februari 1966 werd het in gebruik genomen. Het orgel telt 12 stemmen, verdeeld over 2 klavieren en vrij pedaal, alsmede de gebruikelijke koppels.

In augustus 1962 verkreeg de Hervormde Gemeente van Den Dolder zelfstandigheid.

Sedert 1982 maken hervormden en gereformeerden gezamenlijk gebruik van kerk en bijgebouwen en zijn ze "Samen op Weg" met één predikant voor de Federatie die beide gemeenten vormen.

Op 1 mei 2004 zijn de gereformeerde, hervormde en lutherse kerk landelijk gefuseerd tot de 'Protestantse Kerk in Nederland' en gaat de 'Samen Op Weg Gemeente Den Dolder' verder onder de naam 'Protestantse Gemeente te Den Dolder'.

De ramen van de Maria-Christina kerk

De ramen zijn ontworpen en uitgevoerd door de glazenier Berend Hendriks (geb.1918). Zijn werk in Den Dolder behoort tot zijn eerste kunstwerken. Hij heeft in meer dan 25 kerken kunstwerken aangebracht, hoofdzakelijk ramen, maar ook wandkleden en -schilderingen, mozaïeken en sculpturen. Ook in andere openbare gebouwen is werk van hem te vinden.

In Hendriks 'stijl' overheerste van 1953 tot 1957 het figuratieve element, met hier en daar abstracte gedeeltes. Na 1957 wordt zijn kunst steeds meer abstract. Het glas is z.g. Engels glas, hier en daar gekleurd, maar overwegend in grijs witte tinten uitgevoerd.

In de grote ramen zijn paarsgewijs de volgende apostelen afgebeeld: **Thomas** of de apostel van India, waar hij werd vermoord. Zijn dag is 21 december. Hij heeft een timmermans-winkelhaak in de hand (hij zou timmerman geweest zijn) en staat afgewend van de andere apostelen, wat herinnert aan zijn houding na de dood van zijn Heiland.

Simon Zelotes (= de ijveraar). Hij zou in Noord-Afrika werkzaam geweest zijn en zijn doorgezaagd.. Vandaar de zaag in zijn hand. Zijn dag is 28 oktober.

Thomas en Simon Zelotes

Andreas en Mattheus

Andreas. Hij is een van de eerste discipelen van Jezus en hij haalt zijn broer Petrus er ook bij. Hij zou in Griekenland aan een z.g. Andreas -

kruis de dood hebben gevonden. Hij houdt dat kruis in zijn hand. Zijn dag is 30 november.

Mattheus (of Levi). Van huis uit tollenaar. Schrijver van het eerste evangelie, dat hij in de hand houdt. Hij zou in Ethiopië gewerkt hebben en onthoofd zijn; vandaar een zwaard als attribuut. Zijn dag is 21 september.

Jacobus de Meerdere. Een van de zonen van Zebedeus en broer van Johannes. Van aard opvliegend? Jezus noemt hem en zijn broers Zonen van de Donder! Op bevel van Herodes werd hij reeds in 44 in Jeruzalem met het zwaard gedood. Zijn teken is een pelgrimsstaf, die hij in zijn hand houdt. Zijn dag is 25 juli.

Simon Petrus. Hij wordt beschouwd als de eerste onder de apostelen. Als attributen heeft hij een sleutel, omdat Jezus aan hem "sleutelmacht" gegeven zou hebben, en de haan, die verwijst naar zijn verloochening van Jezus aan de vooravond van Goede Vrijdag. zijn graf bevindt zich onder de Sint Pieterskerk in Rome, waar hij op 29 juni 67 omgekeerd gekruisigd zou zijn.

Jacobus de Meerdere en Simon Petrus   Johannes en Jacobus de Mindere

Johannes (evangelist) wordt vereenzelvigd met "de discipel, van wie Jezus hield". Hij heeft behalve het evangelie ook het boek Openbaring op zijn naam staan. Hij werkte in Efeze en was naar Patmos verbannen. Zijn attribuut is een gifbeker, die hij zonder nadelige gevolgen leeggedronken zou hebben. Hij is op hoge leeftijd in Efeze gestorven en zijn dag is 27 december.

Jacobus de Mindere is bekend als de broer van Jezus. Diep gelovig lag hij vaak urenlang op zijn knieën te bidden. In 62 werd hij, na van een soldaat een klap met een knots gekregen te hebben, van het dak van de tempel te Jeruzalem geworpen. Zijn attribuut is dan ook een knots en zijn dag is 1 mei.

Bartholomeus (of Nathanael) heeft volgens de overlevering gepredikt in India en Armenië. Zijn marteldood bestond erin, dat zijn huid met een mes (zijn attribuut) werd afgestroopt. Zijn dag is 24 augustus.

Filippus heeft velen tot Jezus gebracht. Vandaar de herdersstaf als attribuut. Hij zou gewerkt hebben in Zuid-Rusland en Klein-Azië, waar hij in Hiërapolis gestenigd werd. Zijn dag is 1 mei.

Bartolomeus en Filippus

Judas Thaddeus en Matthias

Judas Thaddeus zou gewerkt hebben in Palestina en Mesopotamië en met een knots gedood zijn. Dat is dan ook zijn attribuut. Zijn dag is 28 oktober. De brief van Judas wordt aan hem toegeschreven.

Matthias werd gekozen ter vervanging van Judas Iskariot. Hij zou gewerkt hebben in Cappadocië, waar hij met een bijl onthoofd werd. Een bijl is dan ook zijn attribuut geworden. Zijn dag is 24 februari.

De herdenkingsdagen van de apostelen zijn doorgaans niet hun geboortedagen, maar hun sterfdag. De toenmalige christenen waren van mening, dat de sterfdag de geboortedag voor de eeuwigheid was, die ze veel belangrijker vonden.

Tegenover de wand met de apostel-ramen bevindt zich achter de zuilenrij een reeks van vijf ramen met Oud -Testamentische afbeeldingen.
 De profeet **Jeremia** als boete -prediker met gebalde vuist.
 De profeet **Daniël** met een kleine bijfiguur die een Richter voorstelt.

Jeremia

Daniël

Ezechiël

In de aandachtswand achter het kruis (in de trant van een absis) bevinden zich drie ronde ramen met van links naar rechts de volgende afbeeldingen: het Lam Gods met kruisvlag, kruis en regenboog; de doorboorde hand van Christus in het Logos-gebaar als teken van schepping of zegening, met het alziende oog van God en de regenboog; tenslotte regenboog, kruis en duif.

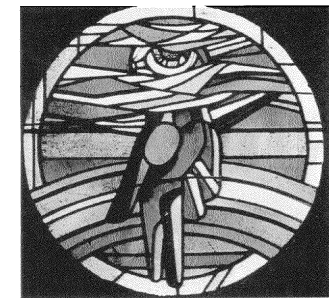
De **Ark van het Verbond** met boven het verzoendeksel twee engelen met uitgespreide vleugels, de z.g. cherubs.
 De profeet **Jesaja** samen met een koningsfiguur op zijn troon zittend.
 Tenslotte de profeet **Ezechiel**

De Ark

Jesaja

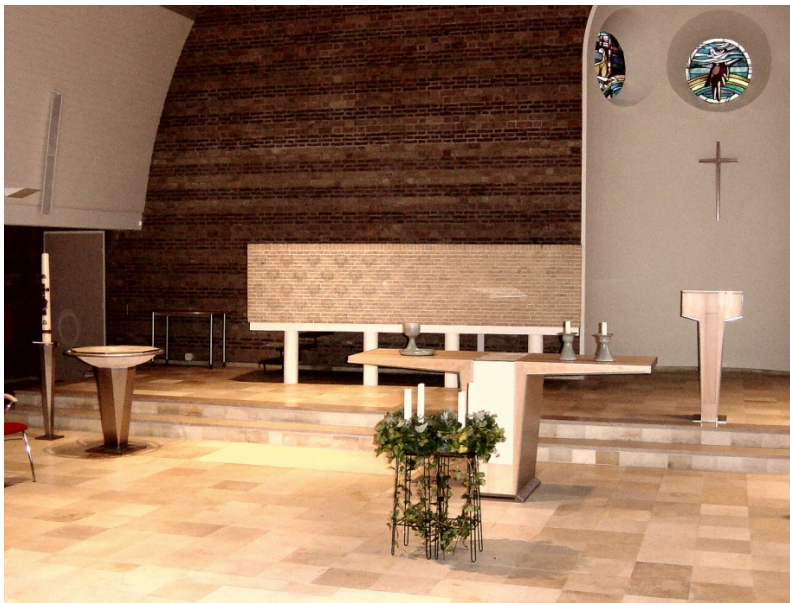
Het interieur van de Maria Christina kerk

De ruimte

Het interieur van de kerk onderging in 2004 een vernieuwing, uitgevoerd onder begeleiding van de Amersfoortse architect *Dolf Floors*. Al enkele jaren eerder waren de banken verwijderd en werd een flexibeler inrichting met stoelen mogelijk. De mogelijkheid de zitplaatsen naar behoefte te kunnen ordenen weerspiegelt een verschuiving in de beleving van de kerkdienst, die op meer plaatsen herkenbaar is. De eredienst is een ontmoeting met God, maar ook met elkaar als leden van een gemeente en met ieder die als gast aanwezig is. Dat "samen" komt beter, ook lijfelijker, tot uitdrukking in een kringvorm. Die kring is doorgaans open, om het open karakter van de ontmoeting uit te drukken: open voor God, die de vierenden aanwezig weten.

Ook de architectuur nodigt uit tot een open schikking, met name door de absis, die witte ruimte met de kleine aandachtsvensters (zie hiervoor de beschrijving van de ramen), waarin de kerk als het ware naar buiten treedt en waardoor de blik van oog en hart richting krijgt.

De open ruimte tussen de kerkgangers in draagt eveneens bij tot het je innerlijk openstellen en daarmee tot de verstillings die veel bezoekers in deze kerkruimte ervaren.

Tafel en lezenaar

Even voor de absis, op de verhoogde ruimte, dan wel even daarvoor, staan de *tafel* en de *lezenaar*. Deze twee voorwerpen spelen een centrale rol in de kerkdiensten, als twee brandpunten. De lezenaar is de plaats vanwaar de schriftlezing en de preek verzorgd worden. De tafel is het centrum van de viering van het avondmaal, de eucharistie, en de plaats voor de gebeden en voor de gaven die ingezameld worden met het oog op de dienst van de kerk in de wereld.

Al in het oorspronkelijke ontwerp van de kerk kwam deze tweeledigheid tot uitdrukking, wat in de vijftiger jaren een nog niet zo gebruikelijke opzet was in de protestantse kerkbouw. Tot voor kort was een grote donkere houten tafel in gebruik. Links ziet u de kansel, die bij de vernieuwing als wezenlijk architectonisch onderdeel van het gebouw gehandhaafd is, maar niet meer als zodanig wordt gebruikt. Was in deze opzet de voorganger meer een 'tegenover' op afstand, geplaatst tegenover een gemeente in een toeschouwers-positie, de huidige opzet doet meer recht aan de dubbele rol van de voorganger en van anderen die een taak in de eredienst verrichten. Zij lezen uit de bijbel voor en leggen die uit aan de gemeente en zijn daarnaast met name in de gebeden representanten van de gemeente tegenover God.

In het ontwerp van Dolf Floors is, zowel in vorm als in keuze van materialen, duidelijk te zien dat tafel en lezenaar bij elkaar horen. Ze zijn elk samengesteld uit twee materialen van verschillend karakter: het lichte, warme hout vertegenwoordigt een zacht element. Het is verbonden met het koele, harde, maar eveneens lichtgetinte metaal. Ze horen bij elkaar als verdriet en troost, als twijfel en hoop, als ziel en lichaam.

De tafel, zwaar van gewicht, maar wel verplaatsbaar, heeft door de vorm toch iets lichts. Die vorm laat zich beleven als een *vleugel* en is ook herkenbaar in de lezenaar. Vanouds is de vogel beeld van de Geest van God. Vleugels die dragen kunnen. Zoals God tot de uit Egypte bevrijde Israëlieten zegt, wanneer ze aan de voet van de Sinaï staan: "op arendsvleugels heb ik jullie gedragen en tot Mij gebracht". Op nog een andere manier is de vogel in de kerkruimte zichtbaar gemaakt. We laten het aan de bezoeker over te ontdekken waar en hoe.

Je kunt in de vorm van tafel en lezenaar ook *geopende handen* zien. Een open hand die ons de bijbel aanreikt, het "werkboek" van de gemeente. En een geopende hand die de gaven draagt die Christus de mensen schenkt: brood en wijn die zijn leven-voor-mensen vertegenwoordigen.

Die de gaven draagt, die de mensen aan God geven: dank, vragen en zorgen in de gebeden en geldelijke bijdragen voor de dienst aan de wereld dichtbij en veraf.

Ook de *antependia* verbinden tafel en lezenaar. Een strakke lijn van stof over het midden van de tafel werkt als een grondtoon voor de viering. Een grondtoon die de kleur heeft van de betreffende tijd van het kerkelijk jaar. De kleur is eveneens zichtbaar in de speelse linten over de rand van de lezenaar heen, telkens weer anders geschikt, afhankelijk van hun plek in de gesloten of geopende bijbel.

Kruis

Het *kruis* in de absis bestaat uit dezelfde materialen als tafel en lezenaar. Het is geen liturgisch element - het speelt geen rol in de eredienst - , maar het is wel het bekendste symbool van de christelijke beweging. Het oorspronkelijk ontwerp van de kerk kende geen kruis, althans niet als afzonderlijk voorwerp. In het metselwerk van de kansel is de kruisvorm te herkennen. Toch heeft vele jaren een groot donker-houten kruis in de opening van de absis het zicht bepaald.

Het kruis, zoals het door Floors is ontworpen, is aanzienlijk kleiner, maar niet minder sprekend. In de assen van de kruisvorm is doorzichtig materiaal gebruikt. Zowel de transparantie als de plaats dragen bij aan de nodiging die de absis vormt om het hart te richten op God. Bovendien werkt het transparante materiaal mee in het spel van licht en donker, dat teweeg gebracht wordt doordat het kruis op enige afstand van de muur is aangebracht. Het symbool laat zich op verschillende wijzen zien en beleven!

Doopvont en paaskaars

Twee andere elementen die ook bij elkaar horen zijn de *doopvont* en de *paaskaars*. Zij verwijzen elk op eigen wijze naar de verrijzenis van Christus. Het licht van de paaskaars herinnert daaraan in iedere kerkdienst. De doopvont bevat het doopwater, waardoor iedere dopeling deel krijgt aan het door God in Christus toegezegde nieuwe leven en opgenomen wordt in de gemeenschap van de gelovigen.

Ook hier heeft architect Floors de verbinding tot uitdrukking gebracht in de keuze van vorm en materiaal. De hardstenen schaal van de oorspronkelijke doopvont, die op een vaste voet van metselwerk stond, staat nu, net als de paaskaars, op een metalen voet. De schaal is gevat in een rand van hetzelfde metaal. Hierdoor is verplaatsing van de doopvont mogelijk geworden. De doopvont en paaskaars kunnen nu een centrale plaats krijgen in de viering, wanneer gedoopt wordt en in de viering van

de paasnacht, waarin de nieuwe paaskaars wordt binnengebracht en de doopgedachtenis plaatsvindt. Daarnaast kunnen doopvont en paaskaars een plaats vinden in de buurt van tafel en lezenaar, of bij de ingang van de kerk waar zij de bezoeker herinneren aan de doop.

De randtekst van de doopschaal bevat de tekst: "*Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt Mijn*", *Jes.43:1*.

Tafelkandelaars

Het laatste liturgische gerei waar we de aandacht op vestigen is klein van afmetingen, maar niettemin veelbetekenend. Architect Floors schonk onze gemeente twee kleine kaarsenstandaards voor op de door hem ontworpen liturgische tafel. Het is, in alle eenvoud van materiaal en ontwerp, een prachtig cadeau en een sieraad voor de eredienst. Je herkent in de vorm het rijm met de tafel en de lezenaar: de open hand. Open naar boven (onze dienst aan God) en open voor Boven (zijn aanwezigheid in ons midden). Ook in de materiaalkeuze zie je het: het

samengaan van hard en zacht. Het harde, maar toch ook mee-gevende metaal (de opstaande zijden zijn verende ribben, als van een borstkas die ademt), dat de zachte kaars met het milde licht wil ontvangen en omsluiten.

Meer verborgen is in deze kandelaars nog een fundamenteel motief aanwezig. Van bovenaf gezien, wanneer je in één blik de bovenrand en de voet probeert te vangen, zie je de Davidsster, symbool van Israël. Of je het nu zien wilt of niet: de kerk wortelt in Israël en de Heer van de kerk, Jezus Christus, is een kind van Israël. Zonder dit fundament kan de kerk niet "staan". Of, om het te zeggen met de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland, waarvan deze plaatselijke kerk deel uit maakt: "De kerk is geroepen gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël".

Gebruik

Bij de verwijdering van de banken kwam het onderliggende tapijt, gelijk op beton, te voorschijn. In 2004 werden deze vlakken verwijderd en kon de hele ruimte van *tegels* worden voorzien. De mooie lichte open ruimte kan op allerlei manieren ingericht worden. Schikking en aantal van de stoelen kunnen aan het doel van activiteiten en aan het verwacht aantal bezoekers worden aangepast. Dat geldt niet alleen voor kerkdiensten; ook ander gebruik van de kerkruimte is mogelijk. Te denken valt aan tentoonstellingen, herdenkingen, vormen van theater, concerten. Voor dat laatste leent de ruimte zich door de nog verder verbeterde akoestiek heel goed, vooral voor muziek in kleine bezetting.

De uitdrukking *multifunctionele ruimte* is in dit verband niet geheel op zijn plaats. Het is niet over het hoofd te zien, dat men zich hier in een kerk bevindt. Maar dan in een kerk die als publieke ruimte aan de dorpsgemeenschap goede diensten kan bewijzen. Ongeveer zoals dat in vroeger eeuwen veel meer het geval was. Voor de kerkelijke gemeente die hier samenkomt laat het geloof zich niet opsluiten in een privé-domein. Zij weet zich vanuit het geloof geroepen oog en hart te hebben voor de (burgerlijke) gemeenschap.

De tekst is gebaseerd op:

Een eerder verschenen bijdrage van ds. D. Schneider, predikant te Den Dolder van 1968 tot 1982 en een publicatie van R. Steensma, getiteld *Beeldende Kunst van Berend Hendriks in Nederlandse Kerken*, voorkomende in het *Jaarboek voor Liturgieonderzoek*, 1985, p.135 e.v.

De beschrijving van het interieur is gemaakt door Ds.Th. Fossen, predikant te Den Dolder sinds 1997.

versie 2, september 2005

